

Iwona Grabczak (Muzeum Historii Kielc)

Działania edukacyjne dla seniorów w Muzeum Historii Kielc

Streszczenie: W artykule poruszono temat działalności edukacyjnej adresowanej do seniorów. Omówiono inicjatywy podejmowane przez muzeum oraz współpracę z innymi instytucjami. Zwrócono uwagę na wzajemne korzyści, jakie wynikają z tych działań. Zarówno dla muzeum, jak i dla seniorów.

Słowa kluczowe: muzealnictwo, seniorzy, edukacja, współpraca

Od sierpnia do października 2019 r. przeprowadzono badania wśród seniorów w Kielcach. Wzięły w nich udział 203 osoby (związane z uniwersytetami trzeciego wieku, klubami seniora, terenowymi punktami konsultacyjnymi). Najliczniej reprezentowane były osoby w wieku 65–69 lat i 70–74 lata, które stanowiły 68% ogółu badanych. Większość mieszkała w blokach, a 19% w domach jednorodzinnych. Respondentów zapytano o to, jak spędzają swój wolny czas. Wskazywali przede wszystkim na takie czynności, jak: czytanie książek, czasopism, gazet, słuchanie muzyki, oglądanie telewizji. Najczęściej uczęszczanymi przez nich miejscami były: centrum miasta, park i kościół. Popularnością cieszyły się również: klub seniora, galeria handlowa, biblioteka. Na animację swojego czasu wolnego 48% badanych przeznaczało do 100 zł miesięcznie, przy czym 22% badanych w ogóle nie wydawało pieniędzy na ten cel. Wśród zajęć adresowanych do seniorów, które cieszyły się największym zainteresowaniem, wymieniano przede wszystkim: wycieczki turystyczne (piesze i wyjazdowe), spotkania z ciekawymi ludźmi, poszerzanie wiedzy na temat zdrowego stylu życia, zajęcia sportowe, poznawanie nowych kultur¹.

Znając powyższe badania, warto zadać pytanie, jak w większym stopniu zainteresować osoby starsze ofertą kulturalną. Muzeum Historii Kielc (MHKi) od początku swego istnienia prowadzi działalność edukacyjną adresowaną do seniorów. Oferta obejmuje różnorodne działania: spacer, wykłady, warsztaty, wystawy. Spacer historyczny realizowany jest najczęściej od kwietnia do listopada w wybrane niedziele. Udział w tego rodzaju wydarzeniu jest bezpłatny. Tematyka pogadanek związana jest z miastem i jego najbliższą okolicą. Te krótkie wycieczki cieszą się dużą popularnością. Uczestniczy w nich każdorazowo od czterdziestu do pięćdziesięciu osób.

1 M. Piłat-Borcuch, A. Borcuch, *Seniorzy w Kielcach, Aktywność społeczna i potrzeby życiowe. Raport*, Kielce 2019, s. 4–8, 12, 19.

Od 2008 r. w siedzibie muzeum spotykają się sympatycy Muzealnego Klubu Historycznego „Nad Silnicą”. Pierwszy raz odbyło się to 26 kwietnia 2008 r. Idea powstania klubu zakładała przybliżanie tematów związanych z historią, kulturą i tradycją regionu świętokrzyskiego. W programie przewidziano wykłady, spotkania z gośćmi, koncerty, kabarety. Muzeum udostępnia uczestnikom salę konferencyjną regularnie od września do czerwca, w soboty w godzinach 10–12. Zajęcia te cieszą się dużym zainteresowaniem, uczestniczy w nich od trzydziestu do pięćdziesięciu osób. Klub funkcjonuje w ramach Uniwersytetu Trzeciego Wieku, który powstał w 1985 r. przy Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Jana Kochanowskiego w Kielcach, i prowadzi działalność na rzecz ogółu osób starszych.

Muzeum współpracuje z Towarzystwem Przyjaciół Sztuk Pięknych w Kielcach (TPSP), grupującym wielu seniorów. Podejmowane są wspólne inicjatywy na polu wystawienniczym i edukacyjnym. W ich ramach TPSP na przełomie kwietnia i maja co roku organizuje w MHKi wystawę prac swoich członków. Ponadto w czasie Święta Kielc artyści wspierają działania muzeum, wystawiając swoje prace oraz malując obrazy w przestrzeni miejskiej. Na przykład w 2021 r. wzięli udział w wydarzeniu „W ogrodzie Trzcinińskiej”. W programie znalazł się otwarty plener malarski, który wspólnie z pracownikiem muzeum poprowadzili członkowie TPSP.

Instytucją, która kooperuje z muzeum jest również Kielecki Uniwersytet Trzeciego Wieku „Ponad Czasem”. Współpraca opiera się na prowadzeniu zajęć edukacyjnych pt. „Historia i zabytki Kielc” oraz „Ciekawostki kieleckie”. Pierwsza forma to wykłady z prezentacjami, którym często towarzyszą wyjścia w teren. Druga propozycja ma charakter warsztatowy. Uczestnicy poznają wybrane zagadnienia z historii kieleckich twórców i przy okazji tworzą swoje prace. Spotkania odbywają się w cyklicznie od września do czerwca raz w miesiącu. Ich uczestnicy piszą:

Z wyżej wymienionych zajęć korzystaliśmy w ubiegłych latach, za co jesteśmy wdzięczni i bardzo dziękujemy. Bezinteresowna pomoc w formie zajęć edukacyjnych, zarówno w salach muzeum, jak i w formie spacerów pod przewodnictwem pracowników muzeum o ogromnej wiedzy w tym zakresie, była dużym wsparciem umożliwiającym realizację naszych celów statutowych².

Muzeum Historii Kielc od 2019 r. współpracuje z Kieleckim Centrum Wolontariatu. Realizuje ono programy skierowane do osób starszych i umożliwia im udział w bieżącej działalności muzeum. Wolontariusze seniorzy wspierają prace różnych działów oraz uczestniczą w specjalnie organizowanych spotkaniach tematycznych. W MHKi dla wolontariuszy przygotowywane są głównie zadania związane z problematyką, którą zajmuje się Dział Gromadzenia i Dokumentacji oraz Dział Edukacji i Promocji.

2 Pismo Kieleckiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku „Ponad Czasem” skierowane do Muzeum Historii Kielc, 01 VIII 2021 r.

W badaniach przeprowadzonych w 2019 r. wśród kieleckich seniorów przez Stowarzyszenie „Pestka” zadano pytanie dotyczące proponowanych tematów zajęć. Wśród odpowiedzi najczęściej wskazywano: spotkania z ciekawymi osobami, zajęcia turystyczno-rekreacyjne, ćwiczenia z doskonalenia pamięci, porady dietetyczne. Z kolei z badań prowadzonych przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego wynika, że najliczniejsze grono seniorów preferuje propozycje repertuarowe filharmonii, opery, kina. W aktywności pozainstytucjonalnej dominuje telewizja i radio, a także czytanie prasy, dużo osób sięga po książki. W sferze aktywności twórczej w zajęciach zorganizowanych dominuje śpiew i taniec. Głównym motywem, który skłania do działania, jest chęć spędzania wolnego czasu w sposób przyjemny, jak również potrzeba kontaktu z drugim człowiekiem, realizacji pasji i zainteresowań. Ważne pytanie dotyczyło kwestii włączania osób starszych w wychowanie dzieci w przedszkolach i edukację w szkołach (wizyty, występy, przekazywanie świadectwa historii). Zdecydowana większość seniorów zwracała uwagę na prowadzenie działań integrujących z lokalną społecznością, np. w czasie wydarzeń kulturalnych czy realizacji inicjatyw na rzecz środowiska, w którym żyją³.

MHKi próbuje zachęcić osoby starsze do wspólnych działań. Takimi były akcje „Wózek z historią”. Przez kilka lat powstawały wyjazdowe wystawy-spotkania dotyczące historii poszczególnych osiedli kieleckich. Wśród ich uczestników dominowała grupa najstarszych mieszkańców, którzy byli zainteresowani przeszłością swojego najbliższego otoczenia. Była to też okazja do bezpośredniego kontaktu z pracownikiem muzeum, podzielenia się z nim informacjami, pamiątkami i fotografiami. Pierwsze tego typu wydarzenie odbyło się w październiku 2011 r. na SzydłóWKu. Na bazie „Wózka z historią” pod hasłem „Wózek z historią – jedziemy do was” rozpoczęły się spotkania w klubach osiedlowych i domach pomocy społecznej oraz cykle spotkań w bibliotekach. Tematyka była różnorodna. Dla części seniorów był to niejednokrotnie pierwszy kontakt z MHKi.

Osoby w starszym wieku pozostają bardziej w „analogowym świecie”, co może prowadzić do cyfrowego wykluczenia. Informacje o ofercie znajdujące się na stronie internetowej bądź w mediach społecznościowych nie zawsze do nich trafiają. Dlatego MHKi zachowuje także klasyczną formę przekazywania informacji w postaci ulotek, plakatów i afiszy. Starsi odbiorcy oferty muzealnej często proszą o takie materiały pracowników muzeum. Ważnym elementem działań prospołecznych jest także dążenie do niwelowania barier ekonomicznych. W MHKi wprowadzono ulgę przy zakupie biletów dla osób powyżej 65 roku życia.

Nie należy zapominać, że część seniorów ma trudności z poruszaniem się. Dlatego też MHKi włącza się w inicjatywy podejmowane przez Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego. W ramach akcji „Muzeum w sieci” starano się zwrócić uwagę uczestników na muzea, które udostępniają swoje zbiory zwiedzającym online i proponują wirtualne spacerunki. W MHKi 26 września 2015 r.

3 M. Piłat-Borcuch, A. Borcuch, *Seniorzy w Kielcach...*, s. 26–27.

przeprowadzono wykład „Kieleckie zbiory versus wirtualne muzeum i wirtualne podróże – o tym, jak i gdzie zajrzeć do dalekich zbiorów z domu”. W programie były także warsztaty „Memory seniore”, na temat sposobów naprawiania pamięci w dojrzałym wieku.

Ministerstwo realizuje również program „60+ Kultura”. Jego celem jest uczynienie oferty kulturalnej bardziej dostępną dla seniorów. Po raz pierwszy akcja odbyła się w pierwszy weekend jesieni, 29 i 30 września, 2018 r. i skierowana była do osób powyżej sześćdziesiątego roku życia w całym kraju, które bezpłatnie lub za symboliczną opłatą mogły skorzystać z oferty instytucji kulturalnych w swoim miejscu zamieszkania. W MHKi odbyła się wtedy „Prywatka dla seniorów”, spotkanie przy muzyce z płyt winylowych. Z kolei 2 października 2021 r. zorganizowany został „Weekend seniora z kulturą”. Propozycja obejmowała bezpłatne zwiedzanie wystaw: stałej „Z dziejów Kielc” oraz czasowej. Przygotowane zostały także bezpłatne warsztaty „Jesienny decoupage”.

Warto zwrócić uwagę na jeszcze jedną rzecz. Seniorzy pojawiają się w muzeum często jako opiekunowie wnucząt. Wynika to z potrzeby dzielenia się doświadczeniami z odwiedzin historycznie ważnych miejsc, wykorzystania muzeum jako miejsca ilustracji treści podejmowanych w ramach nauki szkolnej, potrzeby kształtowania nawyków kulturalnych wnuków – niejednokrotnie wyręczają w tym zajętych pracą zawodową rodziców – oraz z chęci wspierania zainteresowań wnuków. Szczególnie ważnym powodem podejmowania wspólnego zwiedzania muzeów

1. Warsztaty „Wycinanka żydowska” realizowane z Kieleckim Uniwersytem Trzeciego Wieku „Ponad Czasem”, 2021 r., fot. I. Grabczak.

2. Warsztaty „Tkaniny inspirowane twórczością Marychny Olędzkiej” realizowane z Kieleckim Uniwersytetem Trzeciego Wiek „Ponad Czasem”, 2021 r., fot. I. Grabczak.

3. Wernisaż jubileuszowej wystawy Towarzystwa Przyjaciół Sztuk Pięknych, 2022 r., fot. I. Grabczak.

jest mocne przeświadczenie osób starszych o konieczności stwarzania warunków do komunikowania się z dziedzictwem kulturowym w procesie kształtowania się tożsamości dzieci i młodzieży⁴. Dziadkowie czerpią wiele przyjemności z opowiadania o różnych doświadczeniach, które przywołuje kontakt z ekspozycją. Dzieci z kolei chętniej przyswajają opowieści aniżeli czytane teksty, doceniają wiedzę, emocje towarzyszące zwiedzaniu i sposób rozmowy, jaki proponują seniorzy. Dlatego wizyty takie są zaskakująco długie i stosunkowo częste. Bowiem zarówno seniorzy, jak i dzieci chętnie wracają do miejsc, które lubią, ale przede wszystkim dobrze znają. Dzieci w towarzystwie dziadków również znacznie częściej się wypowiadają, jeśli tylko zapewni się tej grupie zwiedzających odpowiednie warunki, w tym lokalowe⁵.

W Muzeum Historii Kielc seniorzy wraz z towarzyszącymi im dziećmi pojawiają się najczęściej w okresie letnim oraz podczas weekendów. Wystawy muzeum związane z dziejami regionu, historią przemysłu i rodzin kieleckich stanowią wspólną bazę do poznawania przeszłości małej ojczyzny, jaką są Kielce. Warto zwrócić uwagę na sprawę dostępności muzeum jako instytucji oraz dostępności proponowanych działań muzealnych. Atutem przestrzeni przyjaznych seniorom są wnętrza pozwalające na zwiedzanie w indywidualnym rytmie, z zapewnionymi miejscami do odpoczynku i rozmowy. Dlatego też na stałej wystawie „Z dziejów Kielc” w poszczególnych salach umieszczone są pufy do siedzenia, które wykorzystywane są przez osoby odwiedzające placówkę.

Zauważalne są dwa oblicza aktywności seniorów. Pierwsze z nich przedstawia grupę osób starszych, które nie korzystają z oferty kulturalnej, są wycofane społecznie, koncentrują się na sprawach domowych i związanych z bieżącymi potrzebami życiowymi, poprzestają na kontaktach rodzinnych, koleżeńskich i sąsiedzkich. Druga, mniejsza grupa, korzysta z ofert różnych instytucji. Są to osoby aktywne, lepiej wykształcone, zainteresowane autorozwojem i kontaktami z innymi ludźmi⁶. MHKi stara się docierać zarówno do pierwszej, jak i do drugiej grupy.

Wykłady, spacer, warsztaty, wydarzenia, to działania, które coraz częściej uwzględniają potencjał środowisk senioralnych, co staje się powszechną praktyką muzeów. Projekty, które powstają, odwołują się do lokalnych zasobów środowiskowych i kulturowych. Muzea są coraz bardziej świadome współczesnych trendów demograficznych. Starzenie się społeczeństw wiąże się z narastającym problemem ze znalezieniem miejsca dla rosnącej grupy seniorów. Tworzenie programów edukacyjnych dla tej grupy powinno uwzględniać różnorodne aspekty zmian zachodzących w okresie późnej dorosłości, w tym w zakresie funkcjonowania społecznego, co dotyczy przede wszystkim fundamentalnej ludzkiej potrzeby

4 N. Piłkuła, *Seniorzy w centrum oddziaływań edukacyjnych*, „Przegląd Pedagogiczny” 2014, nr 2, s. 67–79.

5 E. Konieczna, *Senior w kulturze – kultura dla seniora. O kulturowym wzbogaceniu człowieka starszego*, „Dyskursy młodych andragogów” 2016, r. 17, s. 202.

6 J. Skutnik, *Krzeseł w muzeum, O obecności seniorów w muzeum*, „Dyskursy młodych andragogów” 2015, r. 16, s. 267.

– nawiązywania kontaktów społecznych. Do jej zaspokojenia mogą się przyczynić grupowe zajęcia edukacyjne, które poza poszerzaniem wiedzy i umiejętności aktywizują też społecznie. Stanowią także jeden z ważniejszych elementów poprawy jakości życia⁷.

Seniorzy są coraz bardziej aktywni zawodowo, kulturalnie, poznawczo i towarzysko. Dzięki edukacji osoby starsze uspołecniają się, otwierają na otaczający ich świat i tym samym na młode pokolenie. Działania skierowane do tej grupy minimalizują odosobnienie społeczne⁸. Współcześnie istnieje niewiele okazji do realnych spotkań międzypokoleniowych, dających możliwość bycia ze sobą – a nie obok siebie – do współpracy i nawiązywania rozmów, wzajemnego poznawania się. Byłoby wskazane, aby w tym kontekście również muzea w Polsce poszukały odpowiedzi na dwa ważne pytania: jaką rolę mają do odegrania w społeczeństwie oraz jakie działania powinny podejmować w sytuacji starzenia się społeczeństwa. Współczesna edukacja muzealna niewątpliwie związana jest w dużym stopniu z seniorami⁹. W Muzeum Historii Kielc zdajemy sobie sprawę z tych zjawisk i podejmujemy działania, których celem jest włączanie osób starszych w działalność kulturalną.

7 K. Błaszczuk, D. Rynkowska, *Problemy społeczne i opiekuńcze seniorów i ich rodzin. Studium socjologiczne na przykładzie opinii pracowników socjalnych*, Rzeszów 2016, s. 34-37.

8 D. Rynkowska, *Rola i znaczenie aktywności społecznej seniorów*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio I. Philosophia Sociologia” 2016, t. 41, s. 91–102.

9 S. Słowińska, *O „gettoizacji” aktywności kulturalnej seniorów*, „Rocznik Andragogiczny” 2014, t. 21, s. 280.

Bibliografia

Źródła

Archiwum Muzeum Historii Kielc

Pismo Kieleckiego Uniwersytetu Trzeciego Wieku „Ponad Czasem” skierowane do Muzeum Historii Kielc, 01 VIII 2021 r.

Opracowania

Błaszczuk K., Rynkowska D., *Problemy społeczne i opiekuńcze seniorów i ich rodzin. Studium socjologiczne na przykładzie opinii pracowników socjalnych*, Rzeszów 2016.

Konieczna E., *Senior w kulturze – kultura dla seniora. O kulturowym wzbogaceniu człowieka starszego*, „Dyskursy młodych andragogów” 2016, r. 17.

Pikuła N., *Seniorzy w centrum oddziaływań edukacyjnych*, „Przegląd Pedagogiczny” 2014, nr 2.

Piłat-Borcuch M., Borcuch A., *Seniorzy w Kielcach, Aktywność społeczna i potrzeby życiowe. Raport*, Kielce 2019.

Rynkowska D., *Rola i znaczenie aktywności społecznej seniorów*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio I.Philosophia Sociologia” 2016, t. 41.

Skutnik J., *Krzeseł w muzeum, O obecności seniorów w muzeum*, „Dyskursy młodych andragogów” 2015, r. 16.

Słowińska S., *O „gettoizacji” aktywności kulturalnej seniorów*, „Rocznik Andragogiczny” 2014, t. 21.

O autorce:

Iwona Grabczak – z wykształcenia historyk i polonista. Związana z Muzeum Historii Kielc od 2008 r. Pracuje w dziale Edukacji i Promocji na stanowisku kustosa. Do jej najważniejszych obowiązków należy działalność edukacyjna i wystawiennicza. Prowadzi między innymi cykle zajęć: „Dni kultur mniejszości narodowych”, „Walizka z historią”, „Poranki w muzeum”, „Ciekawostki kieleckie” oraz projekty związane z edukacją grup zagrożonych wykluczeniem (osoby niedowidzące, niesłyszące).

e-mail: grabczak@mhki.kielce.eu

Iwona Grabczak (Kielce History Museum)**Educational activities for seniors at the Kielce History Museum**

Abstract: The article deals with the topic of educational activities addressed to senior citizens. It discusses initiatives undertaken by the museum and its cooperation with other institutions. Attention was drawn to the mutual benefits that arise from these activities. Both for the museum and for seniors.

Keywords: museology, seniors, education, cooperation